

Budaörs történelmi napjai (1921. október 22—24.)

Messziről — térben és időben messziről — kezdem.

1921 októberében Sárváron meghalt III. Lajos, az utolsó, detronizált bajor király. Három éve élt az ottani várkastélyban, amely úgy lett az övé, hogy valamelyik őse feleségül vett egy Habsburg főhercegnőt, aki hozományul kapta az összeküvés miatt 1671-ben lefejezett Nádasdy Ferenc gróf elkobzott birtokát. (Eredetileg Kanizsay-vár volt, és ott alapította a Sylvester nyomtatóműhelyt nem sokkal Mohács után Nádasdy Tamásné Kanizsay Orsolya, az irodalomtörténetből ismert „szerelmes Orsika”.)

A nyugdíjas uralkodó temetésére Sárvárra sereglettek hét vármegye újságírói, közöttük én is, tizennyolc évesen, mint a szombathelyi Vasvármegye napilap munkatársa. A fényes végtisztesség után kibalagtam a vasútállomásra, hogy Szombathelyre utazzam, ott értesültem: nem járnak a vonatok. Miért nem? Senki sem tud-

ta. De a jószívű állomásfőnök barátságából fölött egy szolgálati mozdonyra, s így kiszabadultam a titokzatos vesztetgyárból.

Másnap reggel siettem a megyeházára, megkérdeztem az illetékes főjegyzőt: mi történt?

Senki sem tudja. Elválták a telefondrótokat.

Akkoriban Lehar Antal ezredesnek néhány olló elég volt ahhoz, hogy az ország keleti felét elvágja a nyugatitól; napokig titok maradjon, amiről a kormánynak nem szabad tudnia. Míg nem egy buzgó katonatiszt Sopronban észrevette, hogy Károly király oda érkezett s a városban katonák nyüzsgönek. Ő Károly-ellenes volt, Horthy híve, nosza átrobogott Bécsbe, onnan telefonált a kormányzó irodájának, hogy Nyugat-Magyarországon valami készül. (Valóban, akkor már megkezdődött a „királypuccs”, amely azután pár nap múlva Budaörsnél zátonyra futott.

(Folytatás a 10. oldalon)

Budaörs történelmi napjai (1921. október 22—24.)

(Folytatás az 1. oldalról)

AZ ELŐZMÉNYEK

Károly király ez év húsvétján tett eredménytelen budai kísérlete óta Scájcban élt, nem messze Luzernből, tóparti villájában. A nemrég megszűnt osztrák—magyar birodalom hozzá hú nagyjai közül sokan megfordultak itt. Híreket hoztak, hogy a „népek”, főként a magyarok visszavárják a korábbi királyt, s hogy most kitűnő az alkalom a trón visszafoglalására Horthytól. A király titkárának egykorú följegyzései szerint azzal érveltek, hogy Európában most zűrös a helyzet, a németek hajbakaptak a csehekkel, a délszláv területet a szerb—albán ellenét, Romániát a Besszarábiáért Oroszországgal való vita köti le, az államok egyike sem tud most mozgósítani... És hogy Horthy fel akarja oszlatni a Sopronban állomásozó Ostenburg ezredet, amely — úgy tudják — a király támasza lehetne a kormányzó ellenében. Sürgősen cselekedni kell tehát! Szájáról szájra terjedt a király legjobb hívének, András Gyula grófnak egy szellemes mondása: „A korona romlása ellen csak egy orvosság van, a ko-

rona behozatala”. (Vagyis az akkor erősen romló pénzünket, a koronát csak a királyi korona behozatala mentheti meg.)

Pontosat senki sem tudott a tervekről, s így az egész világot meglepte a puccs. Väsároáltak Svájcban egy hatszemélyes repülőgépet, s ez a megadott időpontban várta a felséges szökevényeket a zürichi repülőtér szélén. Megérkeztek, útleveél és felszállási engedély nélkül, két magyar pilóta segítségével felpattantak a gépre, s máris a levegőben voltak. Külső irányítás híján a Duna mentén repültek Pozsonyig, ott déli irányba fordultak és Sopron közelében, Dénesfán szerencsésen földet értek egy leszállásra alkalmasnak vélt tarlón. A snájdig pilótának, Fekete Örs kapitánynak a kellő időben meggyújtott szalmakazal adott tájékoztatást. (Pontosabb „műszer” nem állott rendelkezésre.)

Egy soproni laktanyában a király föleskette az Ostenburg ezredet, majd a tábornokká kinevezett Lehár haditanácsa kidolgozta a támadás tervét. Elválták a telefonokat, leállították a civil vonatokat, majd az öt katonavonat elindult Budapest felé. Györött hosszú, lelkes fogadtatás volt, Komáromnál gyöngye ellenállás. Hajnalban elakadtak Bia-Torbágyon, mert Budaörs közelében fölszedték a vasúti síneket...

„Ágyudörgés Budaörsnél” című, 1967-ben megjelent regényem egyik fontos jelenete a kétnapos budaörsi csata. Több forrásom volt. 1. Egy barátom fegyveresen harcolt a csatában. 2. Borovicény Aladár, a király titkára feljegyzései. 3. Hegedűs tábornoknak az Orsz. Levéltárban felbukkant jelentése.

A minisztertanács hivatalos jelentést tett közzé a budapesti lapokban: „IV. Károlynak nincs joga átvenni a hatalmat, ezért a kormány megteszi a szükséges intézkedéseket.” Semmi magyarázat, hogy miért van szükség erre a közleményre? Ugyanakkor rendörök járták az utcákat és leszedették a házakról a nemzeti színű zászlókat. Egyes ház mesterek talán tudtak valamit? Azután még egy, megmagyarázatlanul maradt hivatalos közlés: „nem igaz, hogy a honvédség egyes csapatai megtagadták az engedelmességet”.

Az utóbbira nézve a Hegedűs jelentésből annyi derült ki, hogy a györi helyőrség átállt a királyhoz, hogy a komáromi ellenállók letették a fegyvert, hogy a kelenföldi pályaudvaron gyülekező csapatoknak nem tudtak vonatot szerezni. (Mint Szegeden és Debrecenben, itt is a repakampánnyal magyarázták a vasutasok a vagonhiányt.)

A válságos helyzetben Gömbös Gyula vezérkari kapitánynak, Horthy Leghívebb hívének támadt az az ötlete, hogy a Habsburg-gyűlölő egyetemi ifjúságot kell mozgósítani a király ellen. Említett barátom így került a budaörsi arcvonalba. Beiratkozni volt az egyetemen, amikor felzárzózott teherautó robogott a kapu elé. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége kiáltványát hozta, szóban és nyomtatásban: „A félrevezetett király osztrák és cseh csapatokkal közeledik... E szörnyű bűn ellen a kormány felhatalmazására csatasorba szólítottuk magukat!... Minden becsületes magyar ifjú itt van közöttünk, az orvul támadó hitvány gyászmagyarok ellen.”

Fegyverbe! Fegyverbe! — A lelkes diákok egymás után szökkentek föl a teherautóra, ahol csak annyi igazolást kértek: „NEFHOSZ-tag vagy?” Sokan voltak a jelentkezők között, akik az első világháborúba az iskolapadból vonultak be, s mint leszerelt tiszték tértek vissza az iskolába a harcztéről. Most az egyetemi századnak voltak kiképzett harcosai. De jelentkezték olyan fiatalok is, akiknek a kezében még nem volt puska.

Egy Üllői úti ház udvarán gyülekeztek több teherautó önkéntesei. Tiszték lajstromozták őket, majd puskát kaptak. Akik nem értettek a Manlicher kezeléséhez, egy káplártól kaptak tízperces kiképzést. Majd fejenként ötven töltényt tömtek a zsebeikbe. Szakaszokba osztották őket, és indulásra sorakoztak. De a remélt teherautók nem érkeztek meg. Már alkonyodott, amikor egy százados kiadta a jelszót: „Gyerünk villamossal”.

Gyalog meneteltek a Ferenc József hídig. Ott villamosokra szálltak. A civil utasok izgatottan vették tudomásul, hogy útitársaik a budaörsi frontra mennek, harcolni a király csapatai ellen.

A kelenföldi pályaudvar előtt újabb gyülekező. Aztán átkeltek a síneken és már teljes sötétségben vágtak neki az országútnak. A mélyen alvó Budaörs házai közt egy tiszt várta őket. A vezetők zseblámpa fényénél tanulmányozták a térképet. A halk beszédből egy-egy szó: Odvashegy... Farkashegy... Törökugrató...

Újabb sorakozó.

Aztán egyik szakasz a másik után vezett bele a vak éjszakába.

Folytatás (II. rész) jövő számunkban
HÁBORÚ ÉS BÉKE BUDAÖRSÖN

KÖSZEGI IMRE (Köszeg, 1903.) író, műfordító (angolból, németből). A háború előtt Az Est belső munkatársa, 1939-től a Magyar Nemzet segédszerkesztője, 1957-től a Tánácsics Könyvkiadó vezető szerkesztője. Regényei között a távoli és a közelmúltat idéző mű egyaránt akad. Szereplőit szívesen választja diákhősök közül, akiknek felnőttként kell viselkedniük. A *Szerelmes Orsikám* című történelmi regénye „Az év ifjúsági könyve” kiténtést nyerte 1985-ben, és IBBY-jutalomban részesült. Nagysikerű regényei közül néhány cím: *A diákszázaad becsülete* (1956), *A pesti lány* (1958.), *Szívet cserélni* (1959.), *Farkasúzők* (1976), *Buda pápát átkoz* (1977), *Isteni Beatrice* (1979), *A jesusiták végnapjai* (1982), *A fellegvári Vénusz* (1987). És végül az a regénye, melynek történelmi magvát igyekezett az író lapunk részére összefoglalni: *Ágyudörgés Budaörsnél*, s amely először 1967-ben jelent meg könyv alakban.

K. S.